

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล

(Individual Study)

เรื่อง

หลักนิติธรรม

กับหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดี

จัดทำโดย นายชาญวิทย์ รัชกุลชน

รายงานชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม

หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑

วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

เรื่อง

หลักนิติธรรม

กับหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดี

จัดทำโดย นายชาญวิทย์ รักษ์กุลชน

หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑ ปี ๒๕๕๖

วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

รายงานนี้เป็นความคิดเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ศึกษา

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	1
เนื้อหา	2
หลักนิติธรรมกับหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดี	2
หลักการแบ่งแยกอำนาจและหลักความเป็นอิสระ	3
หลักนิติธรรมกับหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีของประเทศไทย	4
หลักนิติธรรมและหลักอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีกับการจ่ายสำนวน การเรียกคืนสำนวนและการโอนสำนวน	6
- การจ่ายสำนวนคดีของศาลยุติธรรม	6
- การเรียกคืนสำนวนและการโอนสำนวนคดี	10
บทสรุป	12

บทนำ

ปัจจุบันถือได้ว่าสังคมไทยประสบปัญหายุ่งยากนานับประการ กฎหมายถือเป็นกลไกสำคัญที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาดังกล่าว แต่ทั้งนี้ ในการใช้กฎหมายเพื่อแก้ปัญหาสังคมนั้นสิ่งสำคัญที่สุดที่จำเป็นต้องมีอยู่เสมอในการใช้และการตีความกฎหมายคือ หลักนิติธรรม เพื่อดำรงความเป็นนิติรัฐ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าความวุ่นวายในบ้านเมืองปัจจุบันส่วนหนึ่งเกิดจากการใช้กฎหมายของนักกฎหมายที่ขาดหลักการสำคัญทั้งสองประการดังกล่าวจึงก่อให้เกิดการใช้กฎหมายไปในทางที่ผิดแม้ว่าจะเป็นการใช้อย่างถูกต้องตามลายลักษณ์อักษรก็ตาม ผู้เขียนจึงขอยกเรื่องของหลักนิติรัฐและนิติธรรมกับความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีขึ้นกล่าวในที่นี้เพื่อหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมต่อไป

หลักนิติธรรมกับหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดี

“**นิติธรรม**” (Rules of Law) เป็นคำที่ปรากฏขึ้นควบคู่กับทฤษฎีว่าด้วยรัฐ การถือกำเนิดของทฤษฎีดังกล่าว เป็นเหตุตามธรรมชาติของระบบกฎหมาย กล่าวคือ กฎหมายนั้น คือ กฎเกณฑ์(ที่ไม่ว่าจะเป็น “กฎตามธรรมชาติ” หรือ “กฎที่มนุษย์สร้างขึ้น”) ที่กำหนดว่าการกระทำใดเป็นความผิด และผู้ฝ่าฝืนย่อมได้รับผลร้าย(กล่าวคือ ได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ) และเป็นกฎเกณฑ์ที่ตราขึ้นโดยรัฐฐาธิปัตย์(ตามแนวคิดของนักกฎหมายบ้านเมือง)

ทั้งนี้ เกิดความเข้าใจสับสนบ่อยครั้งระหว่าง คำว่า **หลักนิติธรรม(Rules Of Law) และ หลักนิติรัฐ (Legal State)** จึงขออธิบายโดยสังเขปว่า

ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) โดยหลักการหรือนิติวิธีในการพิจารณา และพิพากษาคดีนั้น หลักกฎหมายที่นำมาใช้เกิดจากคำพิพากษาของศาลที่ได้เคยพิพากษาไว้แล้วในเรื่องเดียวกัน จนกระทั่งมีความเป็นทั่วไป(common) สามารถยอมรับได้ว่าเป็นหลักการที่ยุติธรรมและสามารถแก้ไขข้อพิพาทของ บุคคลในสังคมได้ แนวคำพิพากษาจะถูกยึดถือเป็นหลักในการพิจารณาและพิพากษาคดีที่เกิดขึ้นต่อมาในภายหลัง เว้นแต่ว่าเรื่องใดยังไม่เคยเกิดกรณีพิพาทเช่นว่านั้นขึ้นจึงจะต้องนำเอาหลักกฎหมายทั่วไปมาใช้บังคับ (รายละเอียด ไม่ขอกล่าว ณ ที่นี้) จากที่กล่าวมา การพิจารณาพิพากษาคดีทุกเรื่องโดยหลักการย่อมต้องอยู่บนพื้นฐานหรือ การยึดมั่นใน “**หลักนิติธรรม**” มิเช่นนั้นแล้ว อำนาจตุลาการของรัฐย่อมเสื่อมถอยลง และก่อให้เกิดการต่อต้านจาก ประชาชน จนกระทั่งเป็นความวุ่นวายของบ้านเมืองในท้ายที่สุด

ส่วนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ย่อมแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ แนวคิดและนิติวิธีของระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้นเป็น ไปในทางตรงกันข้ามกับระบบกฎหมายจารีต ประเพณี โดยเริ่มต้นจากรัฐในฐานะของผู้ปกครองที่มีอำนาจเหนือเป็นผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติออกกฎหมายเป็นลาย ลักษณ์อักษรเพื่อใช้บังคับกับประชาชน นิติวิธีคือการพิจารณาว่าการกระทำมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิด หรือไม่ แล้วจึงพิจารณาจากหลักกฎหมายทั่วไปในกรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง จึงก่อให้เกิด “**หลัก นิติรัฐหรือรัฐที่ปกครองภายใต้กฎหมายขึ้น**”

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะป็นรัฐที่ปกครองด้วยระบบกฎหมายใด เป็นที่สังเกตชัดเจนว่า ไม่อาจหลีกเลี่ยงการ ปกครองภายใต้กฎหมายได้ รัฐใดก็ตามที่ผู้ใช้อำนาจปกครองใช้อำนาจของตนตามอำเภอใจ(รวมทั้ง การออก กฎหมายที่ใช้สำหรับปกครองรัฐตามอำเภอใจ โดยไม่คำนึงถึงคุณธรรมทางกฎหมาย) ย่อมเป็นเหตุ นำความเลื่อมมาสู่ตนเองในท้ายที่สุด ดังจะเห็นตัวอย่างได้นับครั้งไม่ถ้วน

นอกจากนั้นแล้ว ไม่ว่าจะทั้งหลักนิติธรรมหรือหลักนิติรัฐ เมื่อนำมาใช้กับอำนาจปกครองแล้ว ย่อมหลีกเลี่ยงการกล่าวถึง **หลักว่าด้วยการแบ่งแยกอำนาจและหลักความเป็นอิสระ** ไม่ได้

หลักการแบ่งแยกอำนาจและหลักความเป็นอิสระ นั้น เป็นแนวคิดว่าด้วยการปกครองที่สร้างสรรค์โดยนักกฎหมายยุคกรีกโบราณ นามว่า “อริสโตเติล” โดยมีแนวคิดว่าการปกครองที่ดี อำนาจอธิปไตยจะต้องไม่รวมอยู่ที่บุคคลคนเดียว เพราะจะเป็นเหตุให้ไม่สามารถตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้ปกครองได้ ดังนั้น การปกครองที่ดีจึงควรแบ่งแยกอำนาจออกเป็น ๓ ส่วน คือ

๑. อำนาจบริหาร

๒. อำนาจนิติบัญญัติ

๓. อำนาจตุลาการ

โดยอำนาจทั้งสามจะทำหน้าที่ตรวจสอบและถ่วงดุลย์ (Check And Balance) ซึ่งกันและกันดังที่กล่าวข้างต้น

หากแต่เพียงว่าจะสามารถถ่วงดุลย์อำนาจซึ่งกันและกันได้ จำต้องแยกอำนาจในแต่ละส่วนออกจากกันตามหน้าที่ของแต่ละฝ่าย จึงขอกกล่าวถึง **“หลักการแบ่งแยกอำนาจ”** ไว้เพียงสังเขปว่า อำนาจอริสโตเติลนั้น เป็นอำนาจเหนือประชาชนผู้อยู่ภายใต้ปกครอง เพื่อให้การใช้อำนาจปกครองของรัฐอยู่ในขอบเขตและสามารถตรวจสอบและถ่วงดุลย์ซึ่งกันและกันได้ (Check and Balance) ย่อมต้องแบ่งแยกอำนาจการปกครองรัฐออกจากกันเพื่อมิให้อำนาจรวมอยู่กับบุคคลเพียงคนเดียวหรือกลุ่มเดียว (อันจะเป็นลักษณะของการปกครองแบบเผด็จการหรือการปกครองแบบเบ็ดเสร็จ) จึงได้มีการแบ่งแยกออกเป็น **“อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ”** นั้นเอง และอาจกล่าวได้ว่า หลักสำคัญแห่งการของการแบ่งแยกอำนาจนั้น ย่อมต้องมี **“หลักความเป็นอิสระ”** เป็นองค์ประกอบสำคัญด้วย

ส่วน **“หลักความเป็นอิสระ”** นั้น เป็นผลสืบเนื่องโดยตรงจากการเกิดขึ้นของหลักการแบ่งแยกอำนาจ กล่าวคือ เมื่อมีการแบ่งแยกอำนาจดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว ผู้ใช้อำนาจแต่ละฝ่ายจะต้องมีความเป็นอิสระจากกันและกัน รวมทั้งเป็นอิสระจากอำนาจรอบงาภายนอกอื่นๆ เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ตรวจสอบและถ่วงดุลย์ซึ่งกันและกันได้นั่นเอง

ในการนี้ ย่อมเป็นที่ชัดเจนแล้วว่า การปกครองหรือการบริหารรัฐที่ดีนั้น ต้องยึดมั่นในหลักการของกฎหมาย อันถือว่าเป็น **“จิตวิญญาณของกฎหมาย”** ที่เป็นพื้นฐานแห่งกฎหมายโดยทั่วไปก็ว่าได้ ดังนั้น ในส่วนต่อไปนี้จะขอกล่าวให้เห็น โดยชัดเจนต่อไปว่า หลักการข้างต้นมีความสำคัญต่อการพิจารณาและพิพากษา รวมทั้งกระบวนการยุติธรรมทางศาลและตุลาการของประเทศไทยอย่างไร

หลักนิติธรรมกับหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีของประเทศไทย

ดังที่กล่าวข้างต้น หลักนิติธรรมและหลักความเป็นอิสระ เป็นหลักการสำคัญในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างเด่นชัด ย่อมเห็นได้จากกรณีที่ รัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศต่างๆ รวมทั้ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นำเอาหลักนิติธรรมและหลักความเป็นอิสระมาบัญญัติรับรองไว้โดยชัดแจ้ง จึงเป็นที่ประจักษ์ว่า ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น หลักกฎหมายทั้งสองประการดังกล่าว เป็นหลักกฎหมายพื้นฐานที่กฎหมายรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้โดยชัดแจ้ง ทั้งนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์และประโยชน์ในการปกครองประเทศให้อยู่ในความสงบสุขนั่นเอง

สำหรับประเทศไทย ย่อมเป็นที่แน่นอนว่า ได้ให้ความสำคัญกับหลักกฎหมายทั้งสองประการอย่างยิ่ง เห็นได้จาก การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แทบทุกฉบับบัญญัติรับรองหลักการทั้งสอง โดยเฉพาะหลักการแบ่งแยกอำนาจการปกครอง โดยหลักความเป็นอิสระอย่างชัดแจ้ง จนกระทั่ง ปรากฏพัฒนาการสำคัญใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่บัญญัติรับรองหลักนิติธรรมไว้โดยชัดแจ้งเป็นฉบับแรก โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓ วรรคสอง บัญญัติว่า การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม

มาตรา ๗๘ บัญญัติว่า รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ดังต่อไปนี้

(๖) ดำเนินการให้หน่วยงานทางกฎหมายที่มีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐตามกฎหมาย และตรวจสอบการตรากฎหมายของรัฐ ดำเนินการอย่างเป็นอิสระ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปตามหลักนิติธรรม

แต่รัฐธรรมนูญกลับมิได้ให้คำนิยามหรืออธิบายหลักนิติธรรมไว้แต่อย่างไร รวมทั้งมิได้มีบทบัญญัติกรณีการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐมิได้เป็นไปตามหลักนิติธรรมจะมีผลเช่นไร และองค์กรใดจะเป็นผู้ชี้ว่าการปฏิบัติหน้าที่หรือการบริหารราชการแผ่นดินดังกล่าวเป็นไปตามหลักนิติธรรมหรือไม่ คงมีเพียงบทบัญญัติตามมาตรา ๖ มาตรา ๒๑๑ และมาตรา ๒๑๖ วรรคห้าว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้ โดยให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่วินิจฉัยปัญหาดังกล่าว คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ และให้ใช้ได้ทันทีทั้งปวง แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงคำพิพากษาของศาลอันถึงที่สุดแล้ว เท่านั้น

หากพิจารณาจากแนวคิดของนักปราชญ์โบราณและแนวคิดของนักกฎหมายในระบบคอมมอนลอว์ และ ซีวิลลอว์ อาจสรุปได้ว่า หลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐ(ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกัน) เป็นหลักพื้นฐานของกฎหมาย ซึ่งต้องรับรองหรือประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ต้องสอดคล้องกับความพอสมควรแก่เหตุ ต้องไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาค ต้องมีความชัดเจน แน่นนอน เพียงพอที่จะทำให้ประชาชนเข้าใจและปฏิบัติได้ รวมทั้งต้องไม่ใช้บังคับย้อนหลังอันเป็นผลภัยต่อประชาชน หรือย้อนหลังใช้บังคับกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและยุติลงแล้วก่อน กฎหมายจะใช้บังคับ การปกครองบ้านเมืองต้องอยู่ภายใต้กฎหมายที่เป็นธรรม การใช้อำนาจรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องสามารถตรวจสอบและควบคุมได้ และที่สำคัญต้องมีฝ่ายตุลาการที่เป็นอิสระควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้นำหลักนิติธรรมหรือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายดังกล่าวไปบัญญัติไว้ในหมวดต่าง ๆ อย่างชัดเจนโดยรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของชนชาวไทย ความเสมอภาคของบุคคลโดยบุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน สิทธิในกระบวนการยุติธรรมโดยบุคคลไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้ ส่วนในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ รวมทั้งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยมีการตรวจสอบทรัพย์สินผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตรวจสอบการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การถอนถอนจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้พิพากษาหรือตุลาการ พนักงานอัยการ หรือผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง ตลอดจนการดำเนินคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยเฉพาะมีบทบัญญัติตามมาตรา ๑๕๗ วรรคสอง ว่า ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปโดยถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรมตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เป็นต้น

หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจึงเป็นสาระสำคัญส่วนหนึ่งของหลักนิติธรรมในการปกครองบ้านเมือง กล่าวคือ ผู้พิพากษาหรือตุลาการต้องมีความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีภายใต้กฎหมาย(นิติรัฐ) เพื่อให้ผู้พิพากษาหรือตุลาการสามารถดำรงตนให้เป็นกลางในการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ โดยปราศจากอคติ สามารถวินิจฉัยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเพื่อพิพากษาคดีหรือออกคำสั่งได้อย่างถูกต้อง ตรงไปตรงมาโดยปราศจากการแทรกแซงหรือสั่งการจากบุคคลอื่นหรือองค์กรอื่น ความเป็นอิสระและเป็นกลางของผู้พิพากษาหรือตุลาการดังกล่าวต้องเป็นอิสระจากปัจจัยภายนอกโดยไม่อยู่ภายใต้อำนาจการสั่งการจากบุคคลอื่น และจากภายในตัวผู้พิพากษาหรือตุลาการโดยต้องพิจารณาพิพากษาคดีโดยปราศจากอคติทั้งปวง หากมีกฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับที่กำหนดให้ผู้พิพากษาหรือตุลาการต้องอยู่ภายใต้การบังคับบัญชา หรือสั่งการของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อให้ตัดสินใจ

คดีหรือออกคำสั่งให้เป็นไปตามความต้องการของผู้ออกคำสั่งดังกล่าว ย่อมเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรมและขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญดังกล่าวข้างต้น

หลักนิติธรรมและหลักอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีกับการจ่ายสำนวน การเรียกคืนสำนวนและการโอนสำนวน

จากที่ได้กล่าวข้างต้น ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของรัฐนั้นย่อมต้องอาศัยหลักนิติธรรมในการปกครอง แต่หากจะกล่าวในรายละเอียดให้ชัดเจนแล้ว อำนาจตุลาการเป็นผู้ใช้อำนาจในการพิจารณาและพิพากษาอรรถคดีทั้งปวง เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสังคม โดยในการทำหน้าที่พิจารณาและพิพากษาคดีของผู้พิพากษาหรือตุลาการนั้นอาจมีข้อครหาได้ และเป็นที่มาสำคัญของความวุ่นวายในสังคม อำนาจในการจ่ายสำนวนคดีให้แก่องค์กรผู้พิพากษาหรือตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยกำหนดผู้พิพากษาหรือตุลาการเจ้าของสำนวนรับผิดชอบ รวมทั้งการเรียกคืนสำนวนคดีและการโอนสำนวนคดีให้องค์กรผู้พิพากษาหรือตุลาการอื่นรับผิดชอบแทน หากไม่มีระเบียบกำหนดวิธีปฏิบัติตามลำดับขั้นตอนไว้โดยชัดเจน อาจเป็นช่องทางให้มีการแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาหรือตุลาการเพื่อให้ได้ผลของคดีหรือคำสั่งตามที่ผู้มีอำนาจจ่ายสำนวนคดีต้องการ อันเป็นการกระทำโดยมิชอบด้วยหลักนิติธรรม และเป็นผลร้ายต่อประชาชนผู้มีอรรถคดีทั้งหลาย

การจ่ายสำนวนคดีของศาลยุติธรรม

สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของศาลยุติธรรม พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๕ และมาตรา ๓๒ วรรคหนึ่งบัญญัติให้ประธานศาลฎีกาวางระเบียบในการจ่าย การโอน และการเรียกคืนสำนวนคดี ประธานศาลฎีกาจึงออกระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายสำนวนคดี พ.ศ.๒๕๔๔ และระเบียบราชการฝ่ายตุลาการว่าด้วยการเรียกคืนสำนวนคดีและการโอนสำนวนคดี พ.ศ.๒๕๔๗ ไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของศาลยุติธรรมทั้งหลาย

ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายสำนวนคดี พ.ศ.๒๕๔๔ ข้อ ๓ ให้คำนิยามการจ่ายสำนวนคดี หมายความว่า การมอบหมายสำนวนคดีให้องค์กรผู้พิพากษารับผิดชอบพิจารณาและพิพากษา โดยกำหนดผู้จ่ายสำนวนคดีคือ ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกคดี และผู้พิพากษาซึ่งประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล หรือผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกคดีมอบหมาย และ กำหนดให้แยกประเภทสำนวนคดีออกเป็น ๓ ประเภท คือ

สำนวนคดีทั่วไป หมายความว่า สำนวนคดีที่ผู้จ่ายสำนวนมิได้กำหนดไว้เป็นสำนวนคดีพิเศษ หรือสำนวนคดีจัดการพิเศษ

อำนาจคดีพิเศษ หมายความว่า อำนาจคดีที่ผู้จ่ายอำนาจคดีกำหนดไว้เป็นอำนาจคดีที่การจ่ายอำนาจคดีต้องคำนึงถึงความเชี่ยวชาญ และความเหมาะสมขององค์คณะผู้พิพากษาเป็นพิเศษ

อำนาจคดีจัดการพิเศษ หมายความว่า อำนาจคดีที่มีความจำเป็นหรือเหมาะสมที่จะจัดองค์คณะผู้พิพากษาซึ่งรับผิดชอบไว้เป็นพิเศษ เพื่อให้การพิจารณาและพิพากษาคดีเป็นไปโดยสะดวกรวดเร็ว

ข้อ ๔ กำหนดให้ประกาศไว้ให้ทราบทั่วไปเกี่ยวกับประเภทอำนาจที่เป็นอำนาจคดีพิเศษ และอำนาจคดีจัดการพิเศษ

ข้อ ๕ กำหนดให้ผู้จ่ายอำนาจคดีจัดองค์คณะผู้พิพากษาในศาลหรือแผนกคดีที่ตนรับผิดชอบ และกำหนดลำดับขององค์คณะผู้พิพากษาสำหรับอำนาจคดีทั่วไปตามหลักเกณฑ์อาวุโส หรือหลักเกณฑ์อื่นที่ผู้จ่ายอำนาจคดีกำหนด

ให้ผู้จ่ายอำนาจคดีจัดองค์คณะผู้พิพากษาในศาลหรือแผนกคดีที่ตนรับผิดชอบสำหรับอำนาจคดีพิเศษและอำนาจคดีจัดการพิเศษให้ตรงกับความเชี่ยวชาญและความเหมาะสม หรือตามระเบียบการบริหารจัดการที่วางไว้แล้วแต่กรณี ในกรณีที่มีการจัดองค์คณะผู้พิพากษาในลักษณะเดียวกันไว้หลายคณะ ให้กำหนดลำดับขององค์คณะผู้พิพากษตามหลักเกณฑ์ในวรรคหนึ่งด้วย

ข้อ ๖ ให้ผู้จ่ายอำนาจคดีจ่ายอำนาจคดีทั่วไปให้แก่องค์คณะผู้พิพากษาในศาลหรือแผนกคดีที่ตนรับผิดชอบตามลำดับเลขหมายอำนาจสารบบความเรียงไปตามลำดับขององค์คณะผู้พิพากษาที่ได้จัดไว้ หรือโดยวิธีการอื่นตามที่ผู้จ่ายอำนาจคดีกำหนดซึ่งไม่อาจคาดหมายได้ล่วงหน้าว่าจะจ่ายอำนาจคดีให้แก่องค์คณะผู้พิพากษาใด

ให้ผู้จ่ายอำนาจคดีจ่ายอำนาจคดีพิเศษและอำนาจคดีจัดการพิเศษให้แก่องค์คณะผู้พิพากษาในศาลหรือแผนกคดีที่ตนรับผิดชอบให้ตรงกับความเชี่ยวชาญและความเหมาะสม หรือตามระเบียบการบริหารจัดการที่วางไว้แล้วแต่กรณี ในกรณีที่มีการจัดองค์คณะผู้พิพากษาไว้ในลักษณะเดียวกันหลายองค์คณะ ให้ผู้จ่ายอำนาจคดีจ่ายอำนาจคดีตามหลักเกณฑ์ในวรรคหนึ่งโดยอนุโลม

การจ่ายอำนาจคดีตามวรรคหนึ่งและวรรคสองให้คำนึงถึงปริมาณคดีทั้งหมดที่องค์คณะผู้พิพากษาแต่ละองค์คณะต้องรับผิดชอบด้วย

ข้อ ๗ ในกรณีที่ผู้จ่ายอำนาจคดีจ่ายอำนาจคดีให้แก่องค์คณะพิพากษาซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาหลายคน ให้ผู้จ่ายอำนาจคดีระบุชื่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนไว้ด้วย แต่หากมิได้ระบุไว้ ให้ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะหรือผู้พิพากษาซึ่งมีอาวุโสสูงสุดในองค์คณะผู้พิพากษานั้นเป็นผู้ระบุ

ข้อ ๘ ในกรณีที่ผู้จ่ายอำนาจคดีจ่ายอำนาจคดีให้แก่องค์คณะผู้พิพากษาที่ได้จัดไว้ซึ่งมีจำนวนผู้พิพากษามากกว่าจำนวนผู้พิพากษาที่ต้องเป็นองค์คณะผู้พิพากษตามที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกำหนด ให้ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะหรือผู้พิพากษาซึ่งมีอาวุโสสูงสุดในองค์คณะผู้พิพากษานั้น เป็นผู้กำหนดองค์คณะผู้พิพากษานั้นให้เป็นไปตามที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกำหนดได้ เว้นแต่ผู้จ่ายอำนาจคดีจะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

สำหรับศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ได้ออกระเบียบเกี่ยวกับการบริหารจัดการคดีไว้โดยแบ่งคดีออกเป็น ๔ ประเภท

ประเภทที่ ๑ คดีเร่งพิเศษ หมายความว่า คดีที่คู่ความอุทธรณ์ได้แย้งเฉพาะดุลพินิจในการลงโทษ การกำหนดค่าเสียหาย การกำหนดเบี้ยปรับ และการปรับผู้เอาประกัน

ประเภทที่ ๒ คดีเร่ง หมายความว่า รวมถึงคดีที่มีประเด็นไม่ยุ่งยาก เช่นคดีที่มีเพียงประเด็นเดียว คดีที่ต้องห้ามมิให้คู่ความอุทธรณ์ในข้อเท็จจริง คดีที่มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาตัดสินไว้เป็นบรรทัดฐาน คดีที่ผู้อุทธรณ์ไม่ได้นำเงินค่าธรรมเนียมซึ่งต้องใช้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตามคำพิพากษาหรือคำสั่งมาวางศาลพร้อมกับอุทธรณ์ คดีที่เสียค่าขึ้นศาลไม่ครบถ้วนสมควรมีรายงานกระบวนการพิจารณาให้ศาลชั้นต้นเรียกค่าขึ้นศาลจากคู่ความให้ครบถ้วนก่อน เป็นต้น

ประเภทที่ ๓ คดีที่เป็นที่สนใจของประชาชน หมายความว่า คดีแพ่งหรือคดีอาญาที่อยู่ในความสนใจของประชาชน ได้แก่ คดีที่มีความสำคัญเกี่ยวกับตัวบุคคลหรือคดีที่มีพฤติการณ์แห่งการกระทำที่เป็นที่สนใจของประชาชน

ประเภทที่ ๔ คดีธรรมดา หมายความว่า คดีอื่น ๆ นอกเหนือจากคดีประเภทที่ ๑ ถึงประเภทที่ ๓

ในทางปฏิบัติ ศาลยุติธรรมได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจ่ายสำนวนคดีและการโอนสำนวนคดีดังกล่าวข้างต้นโดยพยายามออกระเบียบกำหนดกระบวนการและขั้นตอนปฏิบัติในการจ่ายสำนวนคดีพิเศษ และสำนวนคดีจัดการพิเศษที่เป็นที่สนใจของประชาชนไว้โดยละเอียดเพื่อมิให้มีช่องทางแทรกแซงอำนาจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาโดยเลือกจ่ายสำนวนคดีให้แก่องค์กรคณะคดีเพื่อหวังผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ปฏิบัติตามที่ผู้จ่ายสำนวนคดีต้องการ เนื่องจากผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งของสำนวนคดีประเภทดังกล่าวมีความสำคัญโดยอาจกระทบต่อสังคมโดยรวม เศรษฐกิจและ ความมั่นคงของประเทศไทย สำหรับศาลอุทธรณ์ในช่วงพ.ศ. ๒๕๔๕ ประธานศาลอุทธรณ์ได้ออกระเบียบศาลอุทธรณ์ว่าด้วยการบริหารจัดการคดีที่เป็นที่สนใจของประชาชน พ.ศ.๒๕๔๕ โดยมีจุดประสงค์ให้การบริหารจัดการคดีที่เป็นที่สนใจของประชาชนซึ่งเป็นสำนวนคดีพิเศษ และสำนวนคดีจัดการพิเศษมีความชัดเจน โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ อีกทั้งเพื่อให้ผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์ทุกคนได้มีส่วนในการบริหารจัดการคดีเช่นนี้ด้วยโดยกำหนดให้ประธานศาลอุทธรณ์จัดให้มีการประชุมผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์ขึ้นเพื่อให้ที่ประชุมเลือกผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์จำนวน ๑๐ คน และผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์จำนวน ๕ คน เป็นผู้พิพากษาในองค์กรคณะคดี และให้ประธานศาลอุทธรณ์นำรายชื่อของผู้พิพากษาที่ได้รับเลือกทั้ง ๑๕ คน ดังกล่าวมาจัดเป็นองค์กรคณะคดีรวม ๕ องค์กรคณะคดี ประกอบด้วยผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ ๒ คน และผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ๑ คน โดยให้ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ที่มีอาวุโสสูงสุด ๕ คนแรกเป็นผู้พิพากษาหัวหน้าคณะคดี ส่วนองค์กรคณะคดีให้จัดตามความเหมาะสม และให้ประธานศาลอุทธรณ์กำหนดลำดับองค์กรคณะคดีเรียงตามอาวุโสของผู้พิพากษาหัวหน้าคณะคดี การเลือกให้ใช้วิธีลงคะแนนลับ ให้ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ และผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ที่ได้รับคะแนนสูงสุดเรียงลงไปตามลำดับเป็นผู้ได้รับเลือกเป็นผู้พิพากษาในองค์กรคณะคดีจนครบ ถ้ามีผู้ได้รับคะแนนเท่ากันในลำดับใดอันเป็นเหตุให้มีผู้ได้รับเลือกเกินจำนวน ให้ผู้ที่มีอาวุโสสูงกว่าตามลำดับเป็นผู้ได้รับเลือกจนครบจำนวน การขอลอนตัวไม่ว่าก่อนหรือหลังการลงคะแนน จะกระทำมิได้ ให้ประธานศาลอุทธรณ์จ่ายสำนวนคดีให้แก่ผู้พิพากษาในองค์กรคณะคดี

ตามลำดับเลขหมายสำนวนในสารบบความเรียงไปตามลำดับผู้พิพากษาในองค์คณะคดีที่ได้จัดไว้ การประชุมปรึกษาเพื่อทำคำพิพากษาคดี ให้ประชุมปรึกษากันเฉพาะผู้พิพากษาในองค์คณะคดีเท่านั้น คดีเรื่องใดที่ประธานศาลอุทธรณ์เห็นว่าอยู่ในความสนใจของประชาชนจำนวนมาก และผลแห่งคำพิพากษาหรือคำสั่งจะกระทบต่อจิตใจหรือความรู้สึกของประชาชนส่วนใหญ่ หรือกระทบต่อมาตรฐานการใช้ดุลพินิจของศาล หรือสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ หรือมีเหตุสมควรประการอื่น ซึ่งสมควรที่จะได้พิจารณาด้วยความละเอียดรอบคอบในแง่มุมต่าง ๆ เป็นพิเศษ ประธานศาลอุทธรณ์จะให้มีการวินิจฉัยสำนวนคดีหรือคำร้องของปล่อยชั่วคราว เช่นว่านี้ โดยที่ประชุมรวมขององค์คณะคดีทั้ง ๕ องค์คณะคดีก็ได้ ที่ประชุมรวมขององค์คณะคดีดังกล่าวต้องประกอบด้วยผู้พิพากษาในองค์คณะคดีทุกคนซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่ แต่ต้องไม่น้อยกว่า ๑๐ คน และให้ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะคดีที่มีอาวุโสสูงสุดที่มีได้เป็นองค์คณะคดีในคดีนั้นเป็นประธานที่ประชุม คำวินิจฉัยของที่ประชุมรวมขององค์คณะคดีให้เป็นไปตามเสียงข้างมากและถ้ามีคะแนนเสียงเท่ากัน ในคดีแพ่งให้ประธานแห่งที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด ส่วนในคดีอาญา ให้ผู้พิพากษาซึ่งเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยมากที่สุดเห็นด้วยผู้พิพากษาซึ่งมีความเห็นเป็นผลร้ายแก่จำเลยน้อยกว่า คดีซึ่งที่ประชุมขององค์คณะคดีได้วินิจฉัยแล้ว คำพิพากษาหรือคำสั่งต้องเป็นไปตามคำวินิจฉัยของที่ประชุมรวมขององค์คณะคดี แต่ไม่ตัดอำนาจประธานศาลอุทธรณ์ที่จะให้วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ศาลอุทธรณ์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๐ หรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๐๘ ทวิ แล้วแต่กรณี

ปัจจุบัน ประธานศาลอุทธรณ์ได้ออกคำสั่งจัดองค์คณะผู้พิพากษาสำหรับคดีที่เป็นที่สนใจของประชาชนไว้ทั้งสิ้น ๓๕ คณะเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีประเภทดังกล่าวโดยในทางปฏิบัติปรากฏว่ามีสำนวนคดีที่เป็นที่สนใจของประชาชนเข้าสู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์เป็นจำนวนมาก ได้มีการจ่ายสำนวนคดีให้แก่องค์คณะผู้พิพากษาตามที่กำหนดโดยไม่มีปัญหาหรือข้อกังวลเกี่ยวกับการเลือกจ่ายสำนวนคดีให้แก่องค์คณะคดีเพื่อหวังผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งตามที่ผู้จ่ายสำนวนคดีต้องการหรือแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ขององค์คณะคดีดังกล่าวแต่ประการใด เนื่องจากระบบการทำงานของศาลอุทธรณ์มีการตรวจสอบร่างคำพิพากษาและคำสั่งโดยละเอียดหลายขั้นตอน ตั้งแต่การตรวจสอบโดยองค์คณะผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ด้วยกันเองในการปรึกษาคดี การตรวจสอบด้วยผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ซึ่งมีทั้งผู้ช่วยเล็กและผู้ช่วยใหญ่โดยตรวจสอบข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายตามร่างคำพิพากษาหรือคำสั่งว่าถูกต้องหรือไม่ เป็นไปตามแนวบรรทัดฐานของศาลฎีกาหรือไม่ เหตุผลของคำพิพากษารับฟังได้หรือไม่ หรือมีข้อโต้แย้งหรือไม่ ผลของคำพิพากษาถูกต้องและเป็นธรรมหรือไม่ และตรวจสอบโดยผู้บริหารที่มีหน้าที่ตรวจสอบร่างคำพิพากษาหรือคำสั่งดังกล่าว กรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับข้อกฎหมาย หรือข้อเท็จจริงที่ยังหาข้อสรุปไม่ได้ ผู้บริหารอาจส่งร่างคำพิพากษาหรือคำสั่งพร้อมสำนวนคดีให้ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ที่ปรึกษาหรือผู้พิพากษาอาวุโสซึ่งมีประสบการณ์ตรวจสอบสำนวนและทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวเพื่อประกอบการพิจารณาของผู้บริหาร หรือนำเข้าหารือในที่ประชุมผู้พิพากษาซึ่งอาจกำหนดให้นำเข้าที่ประชุมเฉพาะองค์คณะที่ทำหน้าที่แผนกคดีพิเศษ ที่ประชุมผู้พิพากษาหัวหน้าคณะทั้งหมด หรือที่ประชุมใหญ่ตามที่กฎหมายกำหนด หากการทำคำพิพากษาคดีใดไม่เป็นไปตามแนวทางปฏิบัติหรือระเบียบที่กำหนดไว้ ตั้งแต่การจ่ายสำนวนคดีให้องค์คณะผู้พิพากษารับผิดชอบ การ

ทำคำพิพากษาของผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน การปรึกษาคดีขององค์คณะผู้พิพากษา การตรวจร่างคำพิพากษาของผู้ช่วยผู้พิพากษา จนถึงขั้นตอนการตรวจสอบร่างของผู้บริหารศาล คดีดังกล่าวมักจะปรากฏความผิดปกติดังกล่าวให้เห็นและถูกทักท้วงหรือตั้งข้อสังเกตจากผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในแต่ละขั้นตอน หากเป็นปัญหาหรือมีข้อสงสัยเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริตหรือการประพฤติมิชอบในการปฏิบัติหน้าที่ก็จะมีการแก้ไขหรือจัดการปัญหาดังกล่าวตามระเบียบหรือตามที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเด็ดขาดทันที

ส่วนปัญหาเกี่ยวกับการจ่ายสำนวนคดีให้แก่องค์คณะผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์มักจะเป็นเรื่องสำนวนคดีที่มีความเกี่ยวพันกันหลายสำนวนคดี แต่อุทธรณ์เข้าสู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์ไม่พร้อมกัน ทำให้การจ่ายสำนวนคดีดังกล่าวแยกไปยังองค์คณะผู้พิพากษาหลายองค์คณะ และผู้พิพากษาแต่ละองค์คณะมีความเห็นแตกต่างกันไป ทำให้ผลของคำพิพากษาในคดีดังกล่าวไม่เป็นไปในแนวเดียวกันหรือแตกต่างกันทั้งที่เป็นคดีที่มีข้อเท็จจริงเดียวกันหรือใกล้เคียงเกี่ยวพันกัน ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่ทำหน้าที่สั่งออกคำพิพากษาหรือคำสั่งต้องพยายามคุมแนวของคำพิพากษาหรือคำสั่งดังกล่าวให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและมีให้ขัดแย้งกัน ปัจจุบันได้มีการสำรวจกลุ่มคดีที่มีข้อเท็จจริงใกล้เคียงกันหรือเกี่ยวพันกันแล้วจ่ายสำนวนคดีดังกล่าวให้้องค์คณะผู้พิพากษาเดียวกันเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด อันทำให้ผลของกลุ่มคดีดังกล่าวเป็นไปในแนวเดียวกันและการพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวเป็นไปด้วยความรวดเร็วยิ่งขึ้น

การเรียกคืนสำนวนและการโอนสำนวนคดี

สำหรับการเรียกคืนสำนวนคดีและการโอนสำนวนคดี พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๓๓ บัญญัติว่า การเรียกคืนสำนวนคดีหรือการโอนสำนวนคดีซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบขององค์คณะผู้พิพากษาใด ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจะกระทำได้อต่อเมื่อเป็นกรณีที่จะกระทบกระเทือนต่อความยุติธรรมในการพิจารณาหรือพิพากษาอรรถคดีของศาลนั้น และรองประธานศาลฎีกา รองประธานศาลอุทธรณ์ รองประธานศาลอุทธรณ์ภาค รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น หรือผู้พิพากษาที่มีอาวุโสสูงสุดในศาลจังหวัดหรือผู้พิพากษาที่มีอาวุโสสูงสุดในศาลแขวงได้เสนอความเห็นให้กระทำได้ ซึ่งประธานศาลฎีกาได้อออกระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการว่าด้วยการเรียกคืนสำนวนคดีและการโอนสำนวนคดี พ.ศ. ๒๕๔๗ กำหนดให้การเรียกคืนสำนวนคดีและการโอนสำนวนคดีให้พึงกระทำได้เฉพาะกรณีองค์คณะผู้พิพากษาดำเนินการพิจารณาไปโดยล่าช้าเกินสมควรโดยปราศจากเหตุผล องค์คณะผู้พิพากษาพิจารณาคดีโดยขัดต่อกฎหมายอย่างชัดแจ้ง หรือขัดแย้งกับแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่เป็นบรรทัดฐาน หรือขัดต่อความเป็นธรรม โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร องค์คณะผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจพิจารณาคดีผิดแผกแตกต่างไปจากแนวทางการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลนั้น โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร หรือองค์คณะผู้พิพากษาดำเนินกระบวนการพิจารณาอันมีผลกระทบกระเทือนต่อความยุติธรรมประการอื่น เมื่อมีการเรียกคืนสำนวนคดีใดแล้ว ให้ผู้เรียกคืนและโอนสำนวนคดี โอนสำนวนคดีนั้นให้้องค์คณะผู้พิพากษาอื่นรับผิดชอบแทน แต่การจ่ายสำนวนคดีให้้องค์คณะ

ผู้พิพากษาอื่นรับผิดชอบแทนนั้น ผู้เรียกคืนและ โอนสำนวนคดีต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการจ่ายสำนวนคดี พ.ศ.๒๕๔๔ การเรียกคืนและ โอนสำนวนคดีในคดีเดียวกันเกินกว่าหนึ่งครั้งจะกระทำได้อีกเมื่อมีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงได้เท่านั้น

ในทางปฏิบัติของศาลอุทธรณ์ การเรียกคืนและ โอนสำนวนคดีในห้องคณะผู้พิพากษาอื่นรับผิดชอบแทนเกิดขึ้นไม่มาก ส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่ององค์คณะผู้พิพากษาพิจารณาพิพากษาคดีไม่สอดคล้องกับแนวบรรทัดฐานคำพิพากษาศาลฎีกา หรือขัดกับบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องที่วินิจฉัย หรือวินิจฉัยข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่ไม่ได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วโดยชอบในศาลชั้นต้นทั้งที่มีปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน วินิจฉัยคดีนอกฟ้องนอกประเด็นที่คู่ความโต้แย้งกัน ซึ่งก่อนที่จะมีการเรียกคืนและ โอนสำนวนคดีในห้องคณะผู้พิพากษาอื่นรับผิดชอบแทน ผู้เรียกคืนและ โอนสำนวนคดีจะให้โอกาสองค์คณะผู้พิพากษาดังกล่าวทบทวนและปรับปรุงร่างคำพิพากษาตามที่ผู้ช่วยผู้พิพากษา ที่ปรึกษา หรือผู้ตรวจสั่งออกได้ทำบันทึกโต้แย้งหรือตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ไว้ หากเจ้าของร่างหรือองค์คณะผู้พิพากษายังคงยืนยันตามร่างโดยไม่ปรับปรุงโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ประธานศาลอุทธรณ์จะขอความเห็นจากรองประธานศาลอุทธรณ์เกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวว่าเป็นกรณีที่กระทบกระเทือนต่อความยุติธรรมตามกฎหมายหรือระเบียบที่เกี่ยวข้องหรือไม่ หากรองประธานศาลอุทธรณ์พิจารณาแล้วเสนอความเห็นให้มีการเรียกคืนและ โอนสำนวนคดีได้ ประธานศาลอุทธรณ์จึงจะมีคำสั่งให้เรียกคืนและ โอนสำนวนคดีดังกล่าวไปในห้องคณะผู้พิพากษาอื่นรับผิดชอบแทนซึ่งกระบวนการและขั้นตอนการเรียกและ โอนสำนวนคดีดังกล่าวได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานานแล้ว แต่หากเป็นเพียงเรื่องความเห็นในทางกฎหมายระหว่างองค์คณะผู้พิพากษาที่รับผิดชอบร่างคำพิพากษาหรือคำสั่งแตกต่างกับความเห็นของผู้ช่วยผู้พิพากษา ที่ปรึกษา หรือผู้บริหารที่ทำหน้าที่ตรวจสั่งออกร่างคำพิพากษาหรือคำสั่งดังกล่าวโดยไม่มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาเป็นบรรทัดฐานในปัญหาดังกล่าว หรือเป็นเพียงดุลพินิจในการวินิจฉัยพยานหลักฐานในสำนวนคดีที่ไม่มีข้อผิดพลาดอย่างชัดเจน ก็จะไม่มีปัญหาเกี่ยวกับการเรียกคืนสำนวนคดีและการ โอนสำนวนคดีไปในห้องคณะผู้พิพากษาอื่นรับผิดชอบแทนแต่ประการใด

บทสรุป

สำหรับในปัจจุบันที่สังคมไทยมีปัญหาเกี่ยวกับความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกันในลักษณะรุนแรง ร้าวลึก ทำให้เกิดการแตกแยกในหมู่ประชาชนและมุ่งที่จะล้มล้างกันเป็นสำคัญ โดยศาลยุติธรรมเข้าไปมีส่วนในการพิจารณาพิพากษาคดีต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากความแตกแยกดังกล่าว ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งเกิดความกังวลเกี่ยวกับเรื่องการใช้อำนาจอิสระและความเป็นกลางของผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าว โดยเฉพาะการจ่ายสำนวนคดีให้องค์คณะผู้พิพากษารับผิดชอบ รวมถึงการเรียกคืนสำนวนคดีและการโอนสำนวนคดีไปให้องค์คณะผู้พิพากษาอื่นรับผิดชอบแทนว่าจะจะเป็นช่องทางให้มีการแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษา และเป็นช่องทางให้ผู้มีอำนาจกำหนดผลของการพิจารณาพิพากษาคดีหรือคำสั่งเป็นไปตามที่ต้องการหรือตามที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า เมื่อพิจารณาระเบียบและกฎหมายที่กำหนดวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้โดยละเอียดประกอบกับกระบวนการตรวจสอบร่างคำพิพากษาและคำสั่งในทุกขั้นตอนแล้ว จะเห็นได้ว่า การแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาหากที่จะกระทำได้ซึ่งกฎหมายและระเบียบที่กำหนดแนวทางและขั้นตอนในทางปฏิบัติไว้ดังกล่าวเป็นเพียงปัจจัยภายนอกที่สามารถควบคุมได้ แต่สิ่งที่อยู่ภายในตัวของผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาอรรถคดี ไม่ว่าจะเป็นแนวความคิดทัศนคติ โดยเฉพาะอคติที่อยู่ภายในจิตใจของผู้พิพากษาหรือตุลาการเป็นสิ่งที่ควบคุมได้ยาก หากผู้พิพากษาหรือตุลาการปฏิบัติหน้าที่โดยมีอคติต่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่วางตนให้เป็นกลางในการพิจารณาพิพากษาคดีเลือกปฏิบัติหรือเป็นฝักเป็นฝ่ายพรรคการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ เกลียดชังพรรคการเมืองฝ่ายตรงข้าม คำพิพากษาหรือคำสั่งที่พิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการดังกล่าวย่อมไม่เป็นธรรมและสังคมไม่อาจยอมรับได้ คำพิพากษาหรือคำสั่งดังกล่าวนอกจากจะมีได้แก่ปัญหาความขัดแย้งหรือความแตกแยกที่เกิดขึ้นหรือบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนในสังคมแล้ว กลับทำให้ปัญหาดังกล่าวรุนแรงและขยายวงมากขึ้น ผู้พิพากษาหรือตุลาการจึงต้องควบคุมตนเองโดยต้องวางตนให้เป็นกลาง ต้องมีจิตสำนึกในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ปราศจากอคติทั้งปวงเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชนผู้มีอรรถคดีทั้งหลาย มุ่งแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งหรือความแตกแยกในสังคมและประเทศชาติ การยอมรับและความเชื่อมั่นของประชาชนในองค์กรศาลทั้งระบบว่ายังสามารถให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนได้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศได้อย่างยั่งยืน.